

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 10007
Хмельницького національного університету
д.е.н., професору Марії ДИСІ

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана **ГАРАФОНОВОЇ Ольги Іванівни** на дисертаційну роботу Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами і темами

У сучасних умовах глобалізації та нестабільності світової економіки проблема залучення, ефективного управління та оцінювання іноземних інвестицій набуває надзвичайної актуальності для країн з трансформаційною економікою, до яких належить і Україна. Інвестиції — не лише джерело фінансових ресурсів для економіки, а й каталізатор структурних перетворень, впровадження інновацій, підвищення конкурентоспроможності та створення нових робочих місць. Саме тому стратегія розвитку держави повинна передбачати формування сприятливого інвестиційного клімату, що спонукає до притоку іноземного капіталу.

Дисертаційна робота Л.В. Шевченко «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями» відповідає потребам часу, оскільки сфокусована на розробці сучасних моделей оцінки інвестиційного клімату з урахуванням широкого спектра факторів, які не завжди мають кількісне вираження, але мають суттєвий вплив на прийняття рішень інвесторами. В умовах воєнного стану, політичної турбулентності, нестабільності валютного ринку та постійної зміни регуляторної бази особливо важливо мати інструменти, які дозволяють адекватно оцінити інвестиційні ризики та потенціал.

Значення цієї теми також зумовлюється обмеженістю наявних економетричних моделей, які не враховують суб'єктивні, поведінкові аспекти

інвестиційного процесу. Дисертантка пропонує інноваційний підхід до класифікації факторів, доповнюючи традиційні економічні та організаційні детермінанти інвестиційної привабливості також психологічними чинниками. Таким чином, робота виходить за межі класичної економічної парадигми, впроваджуючи елементи поведінкової економіки, що актуалізує її ще більше з позицій міждисциплінарності та інноваційності.

Врахування факторів, які не піддаються точному вимірюванню, можливе завдяки використанню методів нечіткої логіки. Це надає можливість включати до моделей такі оцінки, як репутація регіону, довіра до інституцій, сприйняття корупційних ризиків, стабільність правового середовища тощо. Такі характеристики є надзвичайно важливими при оцінюванні інвестиційного клімату, але в традиційній економетрії залишаються поза увагою через складність формалізації.

Слід також відзначити, що запропонована модель має адаптивний характер, що дозволяє її застосовувати для оцінки інвестиційної привабливості як на макроекономічному рівні (держава, регіон), так і на мікрорівні (підприємство, галузь). Такий підхід значно розширює практичну придатність результатів дослідження.

Значущість теми дисертації посилюється також практичними викликами, з якими стикається Україна у процесі залучення іноземного капіталу: домінування офшорного інвестування, концентрація інвестицій у окремих регіонах, відсутність цілісної державної стратегії щодо формування інвестиційного клімату. Усі ці чинники потребують нових управлінських підходів, моделей і механізмів, які здатні об'єктивно оцінити ситуацію і забезпечити прозоре та ефективне прийняття рішень.

У роботі запропоновано класифікацію інвестицій не лише за економічними показниками, а й за «ефектом досягнення мети» — ще один інноваційний підхід, що розширює розуміння інвестицій як інструменту не тільки економічного, а й соціального розвитку. Це дозволяє краще оцінити реальну ефективність капіталовкладень, особливо у контексті реалізації публічних і соціальних проектів.

Таким чином, тема дисертації Л.В. Шевченко є надзвичайно актуальною, адже вона не лише відповідає сучасним потребам економічної науки, але й пропонує практичні рішення, що можуть бути використані у державному управлінні, корпоративному секторі, аналітичних службах та міжнародних організаціях.

Актуальність дисертаційної роботи Шевченко Л. В. підтверджується також спрямованістю роботи, що відповідає тематиці наукових досліджень Хмельницького національного університету Міністерства освіти і науки України: держбюджетної теми: «Моделювання стратегій безпечного розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0122U001212) – особисто авторкою розроблено науковометодичні рекомендації щодо дослідження інвестиційної привабливості підприємств.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації, їх достовірність, новизна та академічна
добросесність**

Наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені в дисертаційній роботі Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», є в достатній мірі обґрунтованими. Їх теоретичним підґрунтям є праці провідних дослідників у галузі економіки інвестування, економіко-математичного моделювання та поведінкової економіки, що дозволяє авторці комплексно осмислити проблематику управління іноземними інвестиціями в сучасних умовах.

Ознайомлення зі змістом дисертації засвідчує наявність чітко сформульованих актуальності теми, мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Авторкою послідовно розкрито логіку наукового пошуку — від узагальнення теоретичних основ інвестиційної діяльності до побудови практичних моделей для оцінювання інвестиційного клімату.

Висновки автора базуються на фактологічному матеріалі, звітах, результатах власних розрахунків на основі офіційних даних міжнародних та вітчизняних нормативних документів, офіційні статистичні матеріали, статистичні дані Міністерства соціальної політики України, НБУ, доповіді міжнародних організацій (ООН, Всесвітній економічний форум), монографії, наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, інформаційні ресурси мережі Інтернет, результати власних досліджень автора. Це також підтверджує аргументованість і обґрунтованість наукових положень і рекомендацій, що виносяться на захист.

Обравши за об'єкт дослідження процеси іноземного інвестування в Україну, авторка поставила перед собою та послідовно вирішила ряд конкретних завдань, віддзеркалених у відповідних розділах дисертації, зокрема: проаналізувала сучасні теоретико-методологічні підходи до моделювання

управління іноземними інвестиціями, механізмів управління інвестиційними процесами, формування стратегії інвестиційної політики; розглянула дослідження значущих факторів, що впливають на залучення в Україну прямих іноземних інвестицій; узагальнила підходи до класифікації факторів, що впливають на іноземне інвестування; обґрунтувала підхід до класифікації факторів, що можуть впливати на інвестиційний клімат України та інвестиційну привабливість регіонів і підприємств; проаналізувала законодавче регулювання та закордонний досвід управління іноземними інвестиціями; проаналізувала економіко-математичні моделі прямих іноземних інвестицій; визначила тенденції іноземного інвестування в економіку України статистичними методами; визначила міру впливу факторів на обсяги іноземного інвестування в економіку України за допомогою економіко-математичних методів; обґрунтувала нечітку логічну модель для оцінки інвестиційного клімату країни, регіону та інвестиційної привабливості підприємства під впливом трьох груп факторів: економічних, організаційних та психологічних; побудувала модель на основі нечіткого моделювання, яка дозволяє визначити стан інвестиційного клімату чи інвестиційної привабливості під впливом того набору факторів, який визначить користувач в залежності від країни, території, підприємства та наявності статистичної та експертної інформації.

Достовірність та обґрунтованість положень дисертаційної роботи, висновків і пропозицій автора підтверджується апробаціями на науково-практичних конференціях, а також публікаціями результатів проведеного дослідження у виданнях.

Представлені в дисертації результати вирізняються глибиною та коректністю пропозицій щодо практичного використання. До найбільш суттєвого наукового результату, що розкриває особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми та характеризує новизну роботи, належить:

Удосконалено класифікацію факторів, які впливають на стан інвестиційного клімату, що розділяє можливі фактори за ознакою змісту на три групи: економічні, організаційні та психологічні. Також застосована додаткова ознака «вимірювання», яка дозволяє фактори кожної групи розділити на якісні та кількісні, що має значення для дослідження їх впливу за допомогою моделювання. Включення групи психологічних факторів дає можливість використовувати для моделювання показники, що не мають кількісного вимірювання; досліджено модель нечіткої логіки, що дозволяє для визначення рівня інвестиційного клімату задіяти не тільки якомога більшу кількість

показників, а і враховувати в тому числі так звані якісні показники, що раніше не брали до уваги через неможливість їх кількісного вимірювання (підрозділ 3.1);

Здобувачем запропоновано трактування категорії «інвестиції», які запропоновано доповнити «ефектом досягнення мети», що буде означати високу чи низьку результативність капіталовкладень при досягненні нематеріальних цілей інвестування (підрозділ 1.1).

Позитивно слід відмітити класифікацію інвестицій, яку доповнено новою класифікацією за ознакою «ефект досягнення мети інвестування» наступними видами: високо ефективні, середньо ефективні, слабо ефективні, нульові (з нульовою ефективністю), неефективні (з від'ємною ефективністю) (Таблиця 1.1).

У контексті специфіки тематики дослідження важливим є застосування статистичних методів до дослідження тенденцій іноземного інвестування в Україну, що дозволило оцінити дані за весь період статистичних спостережень з іноземного інвестування в Україну з 1994 по 2023 рік, з урахуванням змін в методиці статистичних спостережень у 2020 році, що дозволяє наскрізно відслідкувати тенденції нестабільності розвитку економіки України, зокрема нестабільність зовнішньоекономічних орієнтирів співробітництва (підрозділ 2.2).

Науково цінним є застосування економетричних методів, а саме кореляційно-регресійного аналізу до дослідження впливу факторів на процеси прямих іноземних інвестицій в Україну, що на відміну від попередніх досліджень, дало можливість визначити вплив деяких соціальних факторів, які раніше не враховувалися при аналізі, що дало можливість показати, що між соціальними факторами та станом інвестиційного клімату в Україні існує достатньо щільний кореляційний зв'язок і вплив цих факторів необхідно враховувати в подальших дослідженнях (підрозділ 2.3).

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості фундаментальних праць вітчизняних та закордонних дослідників, використанням великого обсягу статистичної інформації, достатньою апробацією та впровадженням у виробництво.

Проведене дослідження цілком відповідає поставленій меті, що визначається темою дослідження та виокремленим в зв'язку з цим дослідницьким завданням. Зміст розділів у повному обсязі розкриває мету,

завдання та висновки, що сформульовано у дослідженні Шевченко Лілії Вікторівни.

Анотація дисертації у достатньому обсязі висвітлює основні положення і висновки, що містяться у дисертації, відображає її структуру та логіку викладення матеріалу.

Теоретична цінність та практична значущість наукових результатів

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в удосконаленні наукових підходів до розуміння й моделювання процесів іноземного інвестування, а також у розвитку економічної теорії управління інвестиціями в умовах багатофакторного та невизначеного середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання і обґрунтування теоретико-методичних основ і практичних рекомендацій щодо розробки моделі і методів управління іноземним інвестуванням. Модель доведено до рівня практичних рекомендацій, а її прикладне значення полягає у можливості визначити стан інвестиційного клімату регіону чи інвестиційної привабливості підприємства з метою прийняття рішення про залучення чи здійснення іноземних інвестицій.

- Основні наукові розробки, висновки та практичні результати дослідження впроваджено, а саме: використано підприємством з вироблення протезно-ортопедичних виробів ТОВ «ОРТО-ПРО» для оцінки інвестиційної привабливості підприємства для іноземних інвесторів з метою рекламування своєї діяльності для залучення іноземних інвестицій у вигляді грошових коштів та основних засобів та для можливості інвестування прибуткових коштів в імпорتنі основні засоби для виробництва основної продукції. (Довідка №238 від 12.12.2024 року).

Результати дисертаційного дослідження використані в навчальному процесі кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі Хмельницького національного університету при підготовці і викладанні курсу лекцій з предметів «Економіко-математичні методи та моделі», «Інформаційні системи у професійній діяльності» «Система міжнародних економічних відносин» (довідка № 4/13 від 04.12.24р).

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення дисертації опубліковано у 8 наукових працях загальним обсягом 7,87 д.а., з них: 1 – у науковому закордонному виданні, що підтверджено наявністю міжнародного ідентифікатора ISSN; 7 – у наукових фахових виданнях України. Обсяг друкованих робіт, їх зміст і кількість відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Порушень академічної доброчесності у дисертації Шевченко Лілії Вікторівни не виявлено, є посилання на відповідні джерела інформації та дотримання усіх норм законодавства про авторське право. Рукопис дисертаційної роботи перевірено на плагіат програмними засобами Unicheck. За перевіркою посилань комп'ютерною програмою визначено наявність окремих співпадінь з власними публікаціями, термінологією, посиланнями на бібліографічні джерела інформації, загальноновживаними словосполученнями. Під час вивчення матеріалів дисертації, аналізу наукових публікацій автора не було виявлено ознак порушення академічної доброчесності, а саме академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження.

Отже, дисертаційна робота визначається самостійною оригінальною працею і не містить порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи загалом достатній науковий рівень дисертаційної роботи Шевченко Лілії Вікторівни, слід відзначити, що робота не позбавлена певних недоліків і дискусійних положень, до яких слід віднести такі.

1. Дисертантка справедливо звертає увагу на необхідність врахування психологічних чинників в оцінці інвестиційного клімату. Проте в роботі недостатньо аргументовано, за якими критеріями ці фактори були виокремлені, які саме з них є репрезентативними для умов України, та яким чином їх можна надійно вимірювати. Бажано було б подати приклади або кейси, які б ілюстрували вплив таких чинників на реальні інвестиційні рішення. Розширення цього аспекту посилює практичну цінність роботи.

2. Позитивно оцінюючи зарубіжний досвід у сфері регулювання інвестицій, відсутній повноцінний аналіз моделей, які використовуються у

розвинених країнах або країнах з перехідною економікою. Такий аналіз дав би змогу порівняти ефективність української моделі з аналогами, виявити унікальні риси підходу авторки, а також надати обґрунтовані рекомендації щодо його можливого імплементаційного потенціалу на міжнародному рівні.

3. Застосування методів нечіткої логіки є інноваційним підходом. Проте, для більшої прозорості та відтворюваності результатів, бажано було б представити більш детальний опис процесу фазифікації, дефазифікації, а також правил нечіткого висновування, що використовуються в моделі, з конкретними прикладами

4. Дисертантка зазначає адаптивність моделі до різних рівнів. Проте, не завжди чітко показано, яким чином здійснюється ця адаптація на методологічному рівні, і чи не потребує модель суттєвих модифікацій при її застосуванні на мікро- (підприємство) та макро- (національний) рівнях.

Разом з тим, висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», є завершеною, самостійно виконаною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані основні положення та прикладні рекомендації з теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів управління іноземним інвестуванням шляхом розробки інтегрованих моделей оцінки інвестиційного клімату з використанням методів нечіткої логіки.

Обрану тему дисертації розкрито, поставлену мету досягнуто, задачі дисертаційної роботи вирішено. Основні наукові положення роботи обґрунтовано, достатньо повно висвітлено в опублікованих наукових працях. Дисертацію виконано на достатньо високому науково-теоретичному, методичному та практичному рівнях. На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до

оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Шевченко Лілія Вікторівна заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
Київського національного університету імені
Вадима Гетьмана

Ольга ГАРАФОНОВА

